

Poštnina plačana v gotovini

MENTOR

DIJAŠKI LIST

LJUBLJANA

1928-29

L. XVI

16. LETNIK

DECEMBER 1928

ŠTEV. 4

MENTOR izhaja vsakega 15. v mesecu desetkrat med šolskim letom. List urejuje Blaž Poznič, izdaja Prosветna zveza, oblastem odgovarja dr. Jakob Mohorič. Tiska tiskarna »Slovenija«, za tiskarno odgovoren Albert Kolman, Ljubljana, Celovška 61.

UREDNIŠTVO in UPRAVA je v Ljubljani, Gradišče 4. Vsi rokopisi in dopisi, ki se nanašajo na vsebino lista, naj se pošiljajo na uredništvo, naročnina in reklamacije na upravo. Rokopisi se ne vračajo.

CELOLETNA NAROČNINA za dijake 30 Din, za nedijake in zavode 40 Din. Plačuje se naprej. Posamezna številka 4 Din. — Številka čekovnega računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676.

Za Italijo znaša naročnina 10 Lit za dijake, 15 Lit za druge in se plačuje po italijanskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov« v Ljubljani, za Avstrijo 4 S za dijake, 6 S za druge in se plačuje po avstrijskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov«, za Ameriko 1 dolar, za druge kraje 4 švic. franke. — Iz inozemstva se more pošiljati naročnina tudi v priporočenem pismu. — Številka ček. računa za Italijo: II 1670 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani), za Avstrijo: B-156.644 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani).

POVERJENIKI, ki so naročili list za več dijakov skupaj, morajo javiti naslove vseh odjemalcev upravi. Plačevati pa smejo list — ako jim ni mogoče poslati vse naročnine naprej — v trikratnih obrokih, in sicer pred izidom tretje številke prvo tretjino, pred izidom šeste številke drugo in pred izidom devete številke zadnjo tretjino. Poverjeniki dobijo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj.

PORAVNAJTE NAROČNINO!

Vsebina štev. 4.

Lepostovlje in poučni članki:

J. K. Rejec, Med Scilo in Karibdo. Povest v zgodbah. (Dalje.)

Iv. Dolenc, Med Nemci. Potopis s slikami. (Dalje.)

M. Prezelj, Kažipot skozi prirodopisno zbirko v ljubljanskem muzeju. (Dalje.)

Ksaver Meško, Profesor Martin Cilenšek. Spomini. S sliko.

Naši pomenki:

Razpis nagrad. — Literarni pomenki. — Razna obvestila.

Sah:

Problem št. 2. — Rešitev problema št. 1. — Listnica uredništva.

Sale in uganke:

Uganke. — Rešitev ugank. — »Sumus Troes!« (Karikatura.) — Smešnice.

NABOŽNI ČASOPIS

KRALJESTVO BOŽJE

je v dveh letih premagal vse ovire, s katerimi se mora boriti vsak novi list. Z veliko mislijo (idejo), ki jo širi, in z notranjo vrednostjo si je pridobil toliko vnetih prijateljev, da izhaja prenovljen ter povečan kot mesečnik.

V krogu sodelavcev so najboljši slovenski nabožni pisatelji.

Ker je slovensko Apostolstvo sv. C. M. v mnogoterem oziru središče velikega svetovnega verskega gibanja in ima živahne zveze s katoliškim Zapadom in Vzhodom, zato bo razgled po katoliškem svetu in po krščanskem Vzhodu posebno mikaven in zanesljiv.

Naše prijatelje in čitatelje prosimo, naj širijo in priporočajo »Kraljestvo božje«, da bo doseglo vsako slovensko vas in vsako slovensko družino.

Oglejte si prvo številko novega letnika, ki je izšla 1. decembra.

Naroča se pri upravi lista »Kraljestvo božje«, Maribor, Korošцева ulica 12. Naročnina 12 Din. — Uredništvo je v Ljubljani, Rožna ulica 11.

**Kdor dobi 10 naročnikov in pošlje
vso naročnino, dobi en izvod zastoj.**

Marijinim družbam!

Časopis »Kraljestvo božje« zelo pospešuje češčenje Matere božje ter je velike važnosti za poživljanje verske zavesti in za prenovitev našega ljudstva v Kristusu. Zato vsem Marijinim družbam toplo priporočamo, naj smatrajo za svojo apostolsko dolžnost, da širijo Apostolstvo sv. Cirila in Metoda in njega glasilo »Kraljestvo božje«.

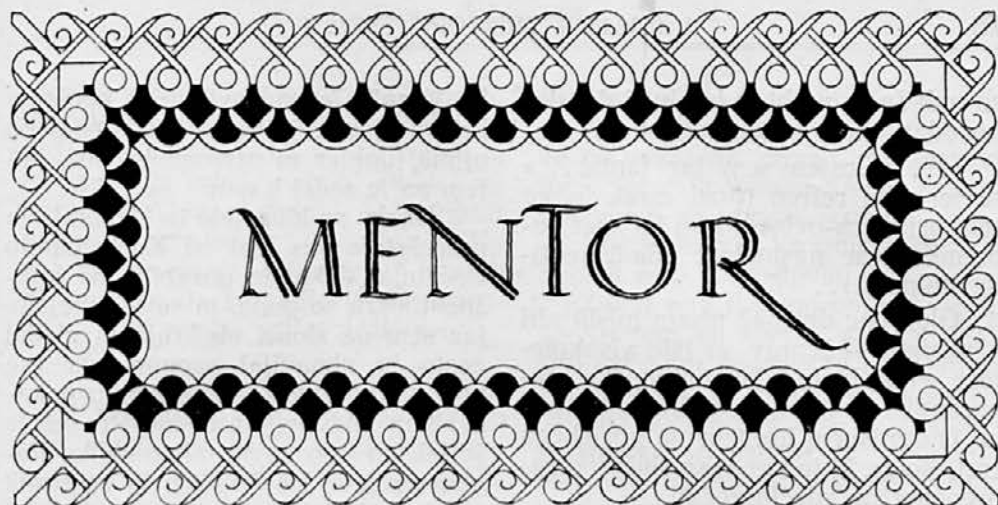
Kanonik Franc Častl,
škofjski voditelj v lavantinski škofiji.

Kanonik dr. A. Merhar,
škofjski voditelj v ljubljanski škofiji.

Akademsko in srednješolsko dijaštvo

se je po lastnem nagibu vnelo za ciril-metodijsko idejo v zvezi z gibanjem za versko in občestveno prenovitev. Dijaki nax večkrat vprašujejo, kako naj delajo za to idejo. Na to vprašanje odgovarjamo: ACM in BCM hoče letos predvsem skrbeti, da se glasilo KB dvigne vsebinsko in tako razširi, da bo doseglo vsako slovensko družino. Letošnji letnik se z življenjepisom idealnega dijača Pavla Šumana že posebej obrača na dijaštvo.

Ko so belgijski katoliški dijaki prevzeli izvršitev oporoke kardinala Merciera za krščanski Vzhod in za cerkveno edicijo, so izjavili: Premoženja nimamo, imamo pa mladostni ogenj in idealizem, ki ga hočemo dati v službo te ideje, da za njo vnamemo vse sloje našega naroda. Slovenski dijaki in dijakinje! Z mladostnim ognjem sodelujte, da se glasilo ciril-metodijske ideje in verske obnove razširi v vse sloje našega naroda! Mesec december, dijaški praznik in božične počitnice porabite, da širite KB in mu pridobite kar največ naročnikov. Navodila in tiskovine dobite pri ACM v Ljubljani in pri BCM v Mariboru.

16. LETNIK

DECEMBER 1928

ŠTEV. 4

J. K. REJEC:

Med Scilo in Karibdo.

Povest v zgodbah.

V. Zgodba o rdečih rožah.

»Večerilo se je, ko me je vedla pot k tebi po tihi dolini ob sanjavo šumeči reki. Sanjav sem postal tudi jaz in bilo mi je, ko da grem iz Kobarida proti domu. Tam ob cesti se je belila izmed zelenja hiša in izpred nje se je glasil srebrn dekliški smeh in ko sem bil mimo, je šla za menoj pesem

Na svetu lepše ljubezni ni,
kot je ljubezen študentovska...

V napevu in besedi je dihala življenje slovenskega študenta od včeraj in danes; od včeraj bolj, ker tragika razdvojenega srca, ki bi rado zadovoljilo mater in ne zmore žrtve, je našemu študentu danes le še pravljica...

Poslušal sem pesem — nalašč sem postal, zvil cigareto in šel, kakor da se mi nikamor ne mudi. Ni še dobro izzvenela v prijetni večer, ki mu je zasvetila prva zvezda, sem obstal. Moja mladost je prišla za menoj. S pesmijo je prišla tam izpred one bele hiše tako hrepeneča in zasa-

njana in videl sem tretješolca, kako sedi v deškem semenišču v Gorici 14. oktobra 1905 za pultom in piše:

Jaz bi rad rudečih rož,
jaz bi rožmarina rad,
z rožami bi rad ljubezni,
z rožmarinom bi rad nad...

Dekle, daj mi rož rudečih,
dekle, rožmarina daj,
da bom sanjal o pomladi,
da bo moj mladosti maj! —

Rož rudečih zame nimaš,
rožmarina tudi nič? —
Žalostno je srce moje,
žalosten sem jaz fantič...

Nič ne misli na ravnatelja in njegove besede: »Kaj le mislite, da se ukvarjate v teh letih s takimi stvarmi,« nič mu ni mar, da ni hodilo ravnatelju niti oddaleč na misel, ko je bil osmošolec, da bi pisal romane in pesmi o dekletih, tudi na to ne misli, da bi ga utegnili zasačiti in bi imela druga zaplemba hujše posledice nego ona v prošlem letu... Sto pesmi in več je odtedaj že napisal in tiskane

so tudi že — pa bi se bal in si dal do-povedati, da je pesem neumnost? Ne!

»... žalosten sem jaz fantič...« se je gubil refren skozi mrak in ko sem prišel za ovinek, sem bil spet po-potnik in se nasmešnil mladi senti-mentalnosti...

Glej, one dni pač nisem mislil niti v sanjah — čeprav so bile visokole-teče — da bodo kdaj ljubljanske pre-parandke in ljubljanski študentje peli na Gorenjskem hrepenenje goriškega tretješolca, ki je kar tako slučajno za-hrepenel po rdečih rožah. —

Poslušaj!

Prišel je september, počitnice so minile in meglenega jutra sredi me-seca sem se poslavljaj od doma in šel preko rosnega polja v sosedno vas, v Staroselo. Tam je bil voznik, ki je vsak teden »fural« v Gorico in do-važal vse, česar ni bilo v Kotu. Prejšnji večer je bil že v naši vasi in je odpeljal moj kovčeg.

Ko sem prišel v Staroselo, je bil voznik že vpregel. Voz je bil napol-njen z vsem mogočim. Ob ročicah so visela zaklana teleta izpod storje, ki je bila preko lesenega ogrodja pove-znjena čez voz, zakaj vreme ni kazalo lepo. Ob vozu sem ugledal bledega mestnega dekliča, na pragu prepan-dije je stalo, in njegovo teto, ki je bila nekaka potovka-prekupčevalka. Pozdravil sem in bil v zadregi.

Teta je bila zgovorna in je rekla, da bo lepše, ko nas bo več. Dekle je molčalo in zavihalo nos, zakaj mest-no je bilo in visoko in nemara ga je bilo sram, da se mora peljati na ta-kem vozu. Ni pač pomislilo, da je njegova mati tudi Kotarka in da se je mogoče na prav tem vozu peljala ne-koč v Gorico, ko je šla služiti...

»Zdaj pa le na voz v imenu bož-jem!« je rekel voznik in postal pred konjema.

Zlezli smo pod storjo, kjer je se-delo še par ženic potovk, in sedli na deske, pregrnjene s koci.

Voznik je napravil pred konjema križ z bičem, ju pognal in stopal ob njima, dokler ni privozil iz vasi, po-tem pa je sedel k nam.

Ženske so klepetale in klepetale in preresetale ves Kot od Kobarida do Breginja, dekle je pozabilo, na kakšnem vozu se pelje, in se je smejalo, jaz sem pa slonel ob kraju in gledal cesto in obnavljal spomine na vse poti v Kobarid, ki se je kmalu poka-zal tam pod Sv. Antonom. Prazen je še bil, ko smo zavili mimo velike Pa-gliaruzzijske hiše na trg in zaobrnil ob košati lipi in farni cerkvi proti jugu in mimo pokopališča, na kate-rem počiva Krilan. Obiskal sem ga bil med počitnicami in tedaj sem tudi sli-šal, da je Gregorčič na tem pokopa-lišču zamislil ono veličastno pesem »Človeka nikar!«

Cesta je do Mlinskega padala in voz je drdral, da so morale ženske vpiti, če so se hotele slišati. Pogledal sem jih in se zasmejal. Tudi dekle se je nasmešnilo in dregnilo teto, češ, naj ne kriči tako.

»Saj se drugače ne slišimo!« je odgovorila teta.

Tedaj se mi je zazdelo, da bi le spregovoril z dekletom. Samo kaj? Tam onkraj ceste je tekla z nami bi-stra in bodra Soča, nad njo se je v prvih jutranjih žarkih svetil s holma Sv. Lovrenc in tam gori v rebri pod visokim Krnom je v cerkvi Sv. Duha na Libušnjem zvonilo.

»Poglejte, gospodična, tam gori je Libušnje!«

»Prosim?« je rekla, čeprav sem bil dovolj glasen. Očividno ni vedela, kam bi z mojim opozorilom.

»Gregorčič je tam gori doma, to se pravi, kake pol ure višje, na Vrs-nem, ki se tu še ne vidi, a spada pod Libušnje.«

»Tako?«

»Ali poznate Gregorčiča?«

»Ne.«

»Jaz ga pa poznam. Vsak dan sem ga skoraj videl v Gorici. Lansko leto

sem bil v Jeretičevi trgovini tik njega. Razglednice je kupoval, goriške bi rad. Vse je pregledal in na koncu je bil jezen in rekel: »Nič! Dokler ne boste imeli razglednic s slovenskim napisom, ne pridem več k vam!« Na vse načine so se opravičevali, da so jih imeli in da so pošle in naj oprostite — a je vendar odšel užaljen.

»? ...«

»Kaj pa, gospodična, ste brali njegove Poezije?« sem hotel vedeti, ko sem videl, da jo je spravilo moje navdušeno pripovedovanje do začudenega, vprašujočega molka.

»Ne,« je bila spet kratka.

»Nobene pesmi?«

»Ne vem, se ne spominjam. Če smo v šoli katero brali ...«

Zdeklamiral sem ji »Soči«, a sem ugotovil, da je voznika, ki se je obrnil in poslušal, bolj zanimala kot njo. In sem potem obmolknil in molčal do Volč in Čiginja in Ročinja, ko je bil za nami že poldan. Majčkeno jo je imelo in ko smo v ročinjskem klancu stopili z voza, da bi konji lažje izpeljali, je le spregovorila:

»Soča je res lepa!«

»Lepa!« sem rekel in potem sem govoril o jabolkih in hruškah in grozdju, ki da je vse bolj zgodnje ko pri nas — in čudno, jezik se je gospodični razvezal.

Da je žejna, je povedala, in da bi rada kak grozd. Skočil sem s ceste do bližnje brajde, da bi ji ustregel, pa sem obstal. Trgali so. Prazen se nisem maral vrniti, pa sem se opogumil in prosil kmeta.

»Ne enega, dva ali pa tri, kolikor hočeš pa vzemi, saj vidim, da si študent kakor naš, ki je že tudi odšel v Gorico!«

Vzel sem dva grozda in se zahvalil ter odhitel na cesto.

To je bilo dekle veselo! S sladkostjo jagod je postala še njena beseda sladka in z zanimanjem in sočutjem me je potem poslušala med Kanalom in Plavmi, kako sem se pro-

šlo leto tod na bovškem vozu ovedel, da sem okraden, a je bila vsa preiskava po orožnikih zaman in zaman vse moje solze in zaman potem tudi zaslisevanje na goriški sodnji ...

Noč je že bila, ko smo prišli v Gorico in smo se poslovili.

Zakaj sem ti pripovedoval vse to?

Ko sem bil spet v zavodu, mi je bilo prve dni neznansko tesno in pušto in misel za mislijo se je spovračala na počitnice v gore in spomin za spominom je vstajal in v njem je bilo vse lepše kot resnica, vredno sanj in hrepenenja. Tudi onega dekleta sem se spominjal, čeprav ga potem nisem več videl. Kupil sem lepo razglednico in napisal nanjo dvokitično pesem: Jaz bi rad rudečih rož. Zadnji vrsti prve kitice sta se tedaj glasila: »roke bele, roke nežne, kje ste roke nad?« Lepo sem vse napisal in razglednica je šla na pot — k blede-mu, visokemu dekliču ...

Medtem ko sem čakal na odgovor, sem se hotel še drugače postaviti. Še enkrat sem prepisal pesem in jo z drugimi vred odposlal »Zori«, ki so jo izdajali visokošolci na Dunaju.

Teden je šel, šla sta dva in oktobra sem šele dobil dekletov odgovor. Pisala mi je karto in jo naslovila — hvala Bogu! — na gimnazijo. Bral sem: »Take neumnosti ne razumem in jih pišete lahko hribovskim bunkam!«

Nič kaj me ni vznemirilo dekle s svojim neumevanjem, a vendar še isti večer sem pesem prelil in ji dodal tretjo kitico in videl sem, da je pesem v novi redakciji boljša.

Potem sem čakal »Zore«. Ko je prišla, zelene platnice je imela, sem jo hlastno odprl in zastrmel v drugo stran platnic. Tam sem bil. Prav celo stran je porabil zame I. M. (ohorov) — Pregelj in mi z neznansko učenim aparatom in prikritim porogom mrcvaril poslane pesmi. Tudi ob Rdeče rože se je obregnil. Začetna verza sta mu bila všeč, a z »belimi, nežnimi ro-

kami, rokami nad« ni vedel kam. »Sicer Vam radi postrežemo z rožami,« je dostavil, »a kaj porečete k prislovici »Keine Rose ohne Dornen!«

No, nauk je prišel prepozno — rož nisem dobil in pesem je bila tudi že drugačna!

Kam ž njo? Takšno, kot je bila potem, ko sem mesto rož dobil — koš, sem mislil, da mora sprejeti še tako hud urednik, saj sem si domišljjal, da sem bral mesec za mesecem v revijah dosti slabših. Ugibal sem in ugibal.

»Zofki? — »Domačemu prijatelju«? Saj sem ji poslal že nekaj in je odgovorila, da natisne. Pa ni še nič! Kadar bo, potem...«

O božiču sem bil doma in na novega leta dan sem dobil »Domačega prijatelja«, ki je bil za sotrudnike tiskan na boljšem papirju, in v njem sem bral svojo »Pesem bednih,« ki je socialistično trpka in polna gneva do kapitalistov, ki izmzgavajo tisoče...

Doma že sem prepisal iz notesa Rože in še kake štiri pesmi in romale so v Prago k Zofki Kveder Jelovškovi za »Domačega prijatelja.«

Šel je mesec in koncem prvega tedna v februarju dobim pismo. Značilna, krepka in odločna pisava mi je bila že znana. Zofka mi je pisala. V kuverti sem dobil karto s fotografijo Frangeševega reliefa »Bogoslovje«.

»Velecenjeni gospod! — Vračam Vam Vaše pesmi — pridržala sem dve. — Zelo me zasipajo ljudje s poezijo, a listič naš je majhen. — Talent imate pač. — Veste, kaj bi rada. Čitajte Kranjčevićeve pesmi. — Lahko jih dobite na posodo v Gorici. (Izšle so v hrv. Matici.) Nekatere njegove pesmi se mi zde najlepše, kar sem jih sploh kdaj čitala. — Videli bode, kako globok je ta poet. — In če morete, čitajte Dostojevskega — ali celega. — Ne bo Vam v škodo!

Pozdravljam Vas lepo!

Zofka Kveder Jelovškova.«

Vesel sem pregledal vrnjene tri pesmi — Rdečih rož ni bilo in moje veselje je rastlo in prehajalo v samozavest in ponos.

»Kaj ti, blede dekle, ki ne poznaš Gregorčiča, ki nisi bralo njegovih Poezij, zate so pač Rdeče rože neumnost, ki je ne razumeš, a Zofka, ki je sama pisateljica, ve, da so pesem in priobčila jih bo! To boš zijalo, blede, domišljavo dekle!«

Drugi dan sem že naprosil prijatelja Željka Vižintina, ki si je izposojal knjige v »Prosveti« v Trgovskem domu, da mi je prinesel Kranjčeviča. In sem ga bral in bral in bil Zofki hvaležen. Tudi Dostojevskega sem bral. Sproti sem ga kupoval in prebral vsega, kolikor ga je izšlo v Reclamki.

Šli so meseci in lepega dne dobim »Domačega prijatelja« in v njem pesem »Jaz bi rad rudečih rož« — pod psevdonimom, kajpa. In še par dni je šlo in prišel je na gimnazijo pismo noša z denarjem. Poznal me je že in je prišel kar pred razred v drugem nadstropju. Poklical me je, že kar sam pripravil tintni svinčnik, potegnil z mokro gobico, ki mu je visela ob torbi, preko nakaznice in podpisal sem se. Izročil mi je 3 krone in še odrezek, na katerem sem bral: »Vaše blagorodje! Pošiljamo Vam honorar za priobčeno pesem »Jaz bi rad rudečih rož« in priporočajoč se Vam beležimo z velespoštovanjem...«

Kaj naj še povem?

Popoldne sva s prijateljem Fonom — v Rusiji je revež izginil — »špicala« neobvezno italijansko uro in jo udarila z »Domačim prijateljem« in honorarjem v Svetoantonsko ulico v gostilno, kjer je živela prijateljica bledega dekliča, ki ni hotel razumeti neumnosti... Prijateljica se je za »neumnost« zanimala in prosila me je, naj ji pustim list, da ga pokaže sošolki... Triumfiral sem in se s pri-

jateljem »triumfalno« vrnili v zavod... Vrata Janez je imel študente rad in nama je šel na roko. Pri njem sva pustila vsak svoj klobuk in potem, kot da sva že z drugimi prišla domov, krenila ob zidu med gredami do vode v spodnjem koncu — saj sva je bila res potrebna, ko sva pravkar povezo-

nila zadnjo kupico tekočine — in avantura je bila srečno za nama! —

Taka je zgodba o Rdečih rožah. Mogoče bi se niti ne spomnil nanje, če bi jih ne bil slišal peti, ko sem prihajal sem gori k tebi, ker danes mislim na druge rože, ki mi vse lepše cveto...«

I. DOLENEC:

Med Nemci.

Legenda o vojvodi Tassilu.

Prenehajmo za malo časa s potovanjem in ozrimo se na osebnost, ki je v tesni zvezi ne samo z otoki na Chiemskem jezeru — v samostanu na »ženskem otoku« imajo njegovo sliko in ga časte kot svojega ustanovitelja — ampak tudi z zgodovino našega naroda!

To je bavarski vojvoda Tassilo II.

Vsakdo ga pozna iz Prešernovega Krsta:

V deželi parski Těsel gospodari,
ječe pod težkim jarmom sini Slave.

Tassilo je bil pomagal Valjhuu, ki »boj krvavi že dolgo bije za krščansko vero«, do vojvodskega prestola. On je namreč leta 772. premagal pogansko stranko, ki je bila prišla po Hotimirovi smrti zopet do moči; bržkone ga je bila poklicala krščanska stranka na pomoč. Kdo je bil ta mož?

Vse, kar beremo o njem, nam kaže Tassila kot moža neupogljivega tilnika, ki ni izbiral sredstev, da bi zopet priboril neodvisnost Bavarske od Frankov. S 15 leti je bil namreč moral pripoznati vrhovno oblast kralja Pipina, pozneje pa njegovega naslednika Karla Velikega. Večkrat se je skušal otresti frankovske nadvlade in se je v ta namen vezal celo s sovražniki Frankov. Karel Veliki je to izvedel in posledica je bila, da je bil Tassilo obsojen na smrt. Pomilostili so ga na dosmrtno ječo: ostrigli so mu lase in ga zaprli v samostan Lorsch ob Renu dne 6. jul. 788. V samostan je

morala tudi njegova žena Laitpurg in vsi otroci: sin Theodo, hčeri Cotani in Hrotrud. Porazdeljeni so bili na pet različnih samostanov. L. 794. so ga ponovno klicali pred Karla v Frankfurt: odpovedati se je moral prestolu in vsem posestvom zase in za svojo rodbino. Čudno naključje je hotelo, da je umrla v samostanu vsa rodbina moža, ki je bil ustanovil osem samostanov, med njimi l. 773. dva na Chiemskem jezeru: moški in ženski benediktinski samostan. Ženski samostan se je — seveda večkrat prezidan — ohranil do današnjega dne na »ženskem otoku«; moški samostan, ki je stal po mnenju novejših raziskovalcev prav tako na »ženskem otoku«, so pa razdejali Ogri l. 907. Tassilo je umrl 11. decembra — ne ve se pa, katerega leta.

Po smrti se je vojvode-meniha kmalu polastila legenda in napravila iz njega svetnika. Samostan na »ženskem otoku« hrani njegovo sliko: kaže nam vojvodo v naravni velikosti; oblečen je v meniško obleko, lase ima ostrižene. Oslepljen je. (Zgodovina tega ne poroča.) Obdaja ga svetniški sijaj. Dva angela nosita proti nebu krono in žezlo, ki mu jih je odvzel Karel. Legenda pripoveduje o njem:

»Tassilo je bil storil veliko krivico proti cesarju Karlu. Za kaznen so ga oslepili. Pred očmi so mu držali žareč ščit, v katerega je moral tako dolgo zreti, dokler ni izgubil vida. Odstrigli so mu lase in ga spravili v samostan, da

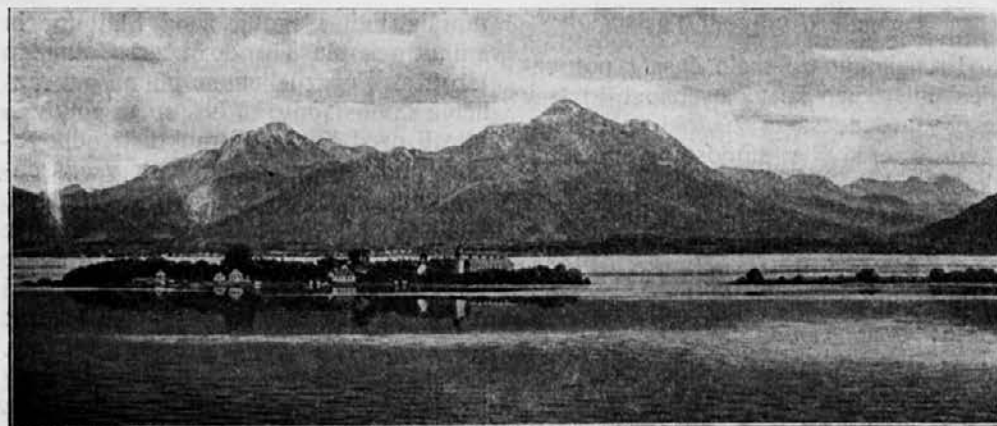
bi molil in se pokoril vse žive dni. Po mnogih letih je prišel cesar v samostan Lorsch ob Renu. Že davno je bil pozabil na vojvodo Tassila. Nekoč je molil ponoči v samostanski cerkvi. Tedaj je strme opazil, kako koraka pod vodstvom angela, ki ga obdaja svetloba, star, slep menih z negotovim korakom od altarja do altarja, tam pokleka in opravlja svojo pobožnost. Naslednji dan je vprašal opata, kakega meniha ima v samostanu, da mu služi angel. Opat ni vedel odgovora, pač pa je slušal cesarjevo po-

Ali ne spominja ta zgodba rahlo na Mutca osojskega? Kajti tudi zgodba o spokorniku v Osojlah bo morebiti le legenda (prim. Mentor XIV, 28—30!), ki je lahko nastala ob času, ko so pošiljali odstavljene kralje v samostan.

b) Nekaj malenkosti iz Münchena.

(Ime. — Ogromen tujski promet. — V Gabelsbergerjevem muzeju. — »Gospod, napravi nas svobodne!«)

Monakovo ali München? Slovensko ni ne eno ne drugo. München pomeni:

Chiemsko jezero z otoki »Herreninsel«, »Krautinsel« in

velje, da mora v naslednji noči čakati na meniha. Slep menih je zopet prišel in angel ga je spremljal. Ko je zapustil tiho cerkev, mu je sledil Karel z opatom v celico. Opat, ki je poznal meniha le po samostanskem imenu, ga je nagovoril, naj pove, kaj je bil nekoč med svetom; kajti pred njim stoji njegov gospod in cesar. Tedaj je padel slepi menih pred Karla na kolena in je rekel: »Gospod! Mnogo sem grešil proti tebi; moja pokora traja neprestano. Tassilo sem se nekoč zval.«

Tedaj ga je cesar milostno dvignil in je rekel: »Hudo si se pokoril, huje nego bi jaz želel. Vsa krivda naj ti bo odpuščena!«

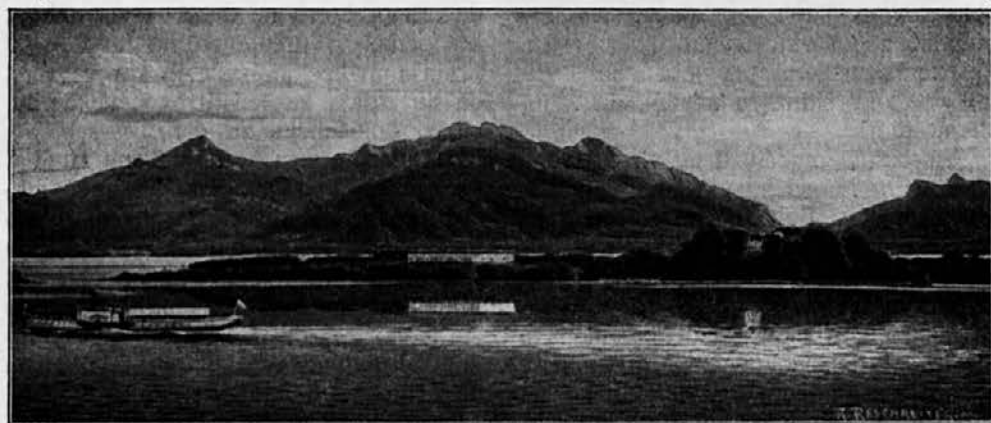
Slep menih je poljubil cesarjevo roko, padel na tla in izdihnil. (Abtei Frauenwörth, 9—12.)

pri menihih (»zu den München« = Mönchen), Monakovo pa pride od grške besede mónachos ali v latinskih obliki monachus, kar pomeni isto kakor naša tujka menih. Dobesedno bi se moralo mónachos prevesti z besedo »samotar«, torej München: »Pri samotarjih« ali »Samota«. S tem izrazom pa pač ne bomo prodrli, tudi če bi hoteli; zato ostanimo rajši pri načelu, ki smo ga izrekli že glede Salzburga, in pustimo Bavarcem, da imenujejo svoja mesta kakor hočejo. Nam je vse prav.

Danes bi za München ne bilo nobeno ime tako malo prikladno kakor ime Samota. Bilo je baš začetkom julija, ko oživi turistovski promet — München je Nemcem glavno izhodišče za izlete v Alpe — in v Münchenu je bila razstava Heim und Technik, za katero so delali

silno reklamo menda po vsem svetu. Tujcev se je v mestu vse trlo, tako da je bilo v sredini mesta naravnost nevarno iti preko ceste. Nekaj dni pozneje sem bil na Dunaju, ki šteje skoro trikrat toliko prebivalcev kakor bavarska prestolnica — München jih ima okrog 670.000 — pa vendar promet na Dunaju ni dosegel prometa v Münchenu. Po štirje redarji so stali na nekaterih križiščih, da so uravnavali promet. Dostikrat opazujem v Ljubljani na Dunajski cesti, kako se zapre zjutraj malo pred

v »izpuhilih plinih« pri avtomobilskem prometu 4-3% strupenega ogljikovega monoksida, kar se posebno neprijetno čuti v garažah in v prometnih predorih, kjer se ti plini, ki so hvala Bogu lažji od zraka, ne morejo dosti hitro dvigniti. Jaz nisem toliko kemik, da bi bil mogel določiti, po kakšnem plinu je dišalo po mestu. To pa vem, da sem sklenil, da prihodnjič — če bom še kdaj v Münchenu — ne bom stanoval sredi mesta. Tu je teh plinov le preveč!

Fraueninsel. V ozadju Alpe. Tekst glej str. 55—57!

osmo uro, ko hiti vse v šolo, v urade in na trg, zavora, prehod čez železniški tir. Ves sprevod obstane in se ne gane, dokler se zavora ne dvigne; takrat pa se usuje vsa množica naprej s pospešenim korakom. Isto čudodelno moč ima v velikih mestih dvignjena roka redarjeva: vse mora obstati, dokler se ne razvrste avtomobili, kolesarji in pešci, ki hočejo priti preko ceste. O ti avtomobili! Mislim, da vas danes kolne marsikdo, ki stanuje ob prašni cesti ali sredi velemesta — seveda, če nima sam avtomobila! Toliko jih nisem videl nikjer kakor v Münchenu. Pot me je večkrat na dan vodila skozi daljši predor pod železniško progo sredi mesta. Kakšen zrak je bil v tej sicer lepi in široki »luknji«! Nekaj tednov nato sem bral v »Slovcu« (1928, št. 168), da je

To pot je kriva samo ljubeznivost obojbe v uradu za tujski promet na glavnem kolodvoru v Münchenu, da sem ostal kar blizu kolodvora. Ko sem se namreč informiral glede stanovanja, me je uslužbenec iz urada kar spremljal v hotel »Pri belem konjičku«, odkoder so bili telefonično odgovorili, da so še sobe proste.

Kaj pa privabi toliko tujcev v prestolnico ob Isari? Da so Alpe blizu, sem že omenil. Kako dobro ti dé, če vidiš v vsaki ulici turista s kratkimi hlačami in s srajco, odpeto pod vratom, tako da nisi sam, če si olajšaš prenašanje vročine s tem, da odpneš gumbe, ki bi jih poleti itak ne bilo niti treba! Lani sem bil v bližnjih krajih Italije. Po mestih je bilo vkljub neznosni vročini vse zapeto! Kar smilili so se mi karabinerji:

sredi julija v črni obleki z visokim ovratnikom, zapeti do brade! Ubogi moški, kaj pretrpimo na svetu še v 20. stoletju — po neumnem! Hvala Bogu, Nemci so bili v tem oziru bolj pametni. Oblečeni so v celoti skromno in poleti niso v taki meri, kakor gospoda v Italiji, sužnji svojih oblek. Mussolini se je sicer norčeval iz Nemcev, da štokljajo v Italiji z okovanimi čevlji po dragocenem tlaku cerkvá — Nemci se pa radi tega niso odpovedali svoji udobnosti na potovanju, ampak so rajši rešili Italijane pogledov na preprosto oblečene potnike s tem, da so začeli v počitnicah potovati drugam in ne v Italijo. Tudi tujskemu prometu v Jugoslaviji je to koristilo. In mislim, da Münchenu tudi!

Tako smo omenili drug vir tujkega prometa v Münchenu: čim manj zahajajo Nemci v Italijo, tem bolj obiskujejo svoje »nemške Atene«, svoje središče lepih umetnosti.

V tem oziru se pač ne more meriti z Münchenom nobeno drugo nemško mesto. Wittelsbachovci so privabili v svojo prestolnico slikarje, kiparje in stavbenike iz vseh krajev in so jo okrasili tako, da je vredno reprezentirala bivališče vladarjev, ki so se ženili in možili na najodličnejših dvorih v Evropi. Wittelsbachovcev danes ni več na prestolu, svojo nalogo so izvršili in odšli. Njih delo je pa ostalo in bo Münchenčanom (tu bi se pa res lepše ali vsaj bolj domače glasilo: Monakovčanom) še desetletja in stoletja vir duševnega užitka in — velikih denarnih dohodkov! Po vsem svetu slove münchenske galerije slik, v neštetih reprodukcijah vidiš lahko mnogo teh slik po trgovinah z razglednicami in slikami in po revijah. Tudi v letošnji »Mladiki« nosita dve sliki pripombo, da se nahaja original v novi pinakoteki v Münchenu: Feuerbachova Medeva na begu (str. 85) in Piglheinov Kristus, ki ga polagajo v grob (str. 123). München je tudi Slovencem dal njih moderno umetnost. Vsa mlajša generacija slikarjev se je z malo

izjemami šolala v tem mestu: Ažbe, Vesel, Strnen, Grohar, Jakopič, Jama, Kobilca, Zupanec-Sodnikova — da naštejemo le nekaj imen.

Ne bom rekel, da marsikoga ne privabi v München tudi slovito pivo, ki ga srebajo vsako popoldne in vsak večer ob zvokih godbe tisoči domačinov in tujcev v ogromnih pivnicah kakor muhe med. Obisk take pivnice spada tako rekoč med dolžnosti tujca, ki pride v München; mislim, da na to dolžnost malokdo pozabi. Tudi če ne piješ — prav lahko se ti poleti zvečer zgodi, da niti prostora ne dobiš — pa uživaš, ko gledaš to prezadovoljno družbo, ki prinaša malico ali večerjo kar s seboj, da ne izdaja za jed dragocenega denarja, določenega za pivo.

Poskusil sem v Münchenu tudi z brezalkoholnimi pijačami, *a reči moram, da je za abstinence v tem mestu tako slabo poskrbljeno kakor menda sicer nikjer na svetu. V tem oziru se München silno loči od Dunaja, kjer sem čul tožbo, kako pada konsum piva. Mladina — tudi delavska — je od dne do dne številneje v taboru proti alkoholu.

Naj dostavim tu še neko za München značilno malenkost, ki bo zanimala zlasti člane našega Aljaževega kluba: kako namreč cerkvena uprava v Münchenu skrbi za to, da lahko zadostijo nedeljski dolžnosti tisti potniki (turisti, izletniki), ki odpotujejo zelo rano. Vsako nedeljo in vsak praznik so namreč v čakalnici na kolodvoru štiri sv. maše: ob 3.20, 4.05, 4.50 in 5.30. Maša traja z nagovorom in z zahvalo po sv. obhajilu 35 minut. Ta skrb duhovščine za vernike mora imponirati vsakemu, pa naj hodi k maši ali ne.

Zame pa je imel München poleg omenjenih in drugih mikov še posebno privlačno silo: že davno sem si želel ogledati muzej Fr. Ks. Gabelsbergerja, očeta moderne nemške stenografije in obenem očeta stenografije vseh južnih Slovanov: Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov. Gabelsberger se je rodil v Münchenu v letu francoske revolucije (1789), ki je

dala večini evropskih držav ustavo in parlament. Čudna zveza med Gabelsbergerjevim rojstnim letom in njegovo iznajdbo: če bi ne bilo francoske revolucije, bi brezdvomno tudi ne bilo Gabelsbergerjeve stenografije. Saj se stenografija potrebuje predvsem v parlamentih in tudi Gabelsberger je svoj izum izpopolnil baš s svojo mnogoletno prakso kot zbornični stenograf.

Rojen v skromnih rokodelskih razmerah je izgubil Gabelsberger s tremi leti očeta in bi se bil imel učiti sedlarske cbrti, da bi prišel prej do kruha. Z učenjem je že pričel, ni mu šlo dobro od rok — tedaj so mu omogočili dobrotniki, da je pričel študirati. Na univerzo pa radi revščine ni mogel iti. Moral je stopiti v službo kot pisarniški uradnik in je umrl kot ministerialni tajnik mesec dni prej nego Prešeren (4. januarja 1849).

Ta mož se je v svojem uradu dostikrat lahko prepričal, kako nezadostna je navadna pisava, če je treba slediti hitremu diktatu. Začel se je v prostih urah baviti z mislijo, kako bi iznašel krajšo pisavo. Ni treba misliti, da pred Gabelsbergerjem narodi niso poznali stenografije. Saj so jo rabili že stari Grki in Rimljani, pri Angležih je bila ob Gabelsbergerjevem času že mogočno razvita, celo Nemci so imeli že več stenografskih sistemov — toda Gabelsberger o vsem tem ni vedel ničesar. In baš to je bila zanj sreča! Iznašel je tako povsem izviran sestav, ki nima ničesar skupnega, n. pr. z angleškimi ali francoskimi »geometrijskimi sistemi«, kjer obstojajo stenografski znaki iz pike, črte in polkroga ter združitve teh sestavin.

Gabelsberger si je osvojil načelo, da je treba za stenografijo vzeti znake iz navadne pisave. Črke v navadni pisavi so mnogo preobširne; treba je vzeti od posamezne črke samo majhen del. Vokalov vobče ni izpisoval, ampak jih je izražal simbolično: namesto da bi n. pr. izpisal *a*, je sledeči znak nekoliko bolj »pritisnil«; črko *i*

München: Gabelsbergerjev spomenik.

je označeval s tem, da je naslednji znak dvignil, pri *u* ga je pa znižal. Napravil si je statistiko na podlagi obširnega Adelungovega slovarja, katere črke so v nemškem jeziku najbolj pogoste. Dobil je tale spored: e, n, t, s, d, l, r, b, f, ei, i, u (ü), o (ö), a (ä), g, ch, sch, z, k, h, p, pf, w, v, qu, x. Enako je ugotovil statistično, kateri soglasniki se nahajajo največkrat med seboj v zvezi. Čim pogostejši je kak glasnik, tem brzo-tečnejšo obliko mu je dal. Svojo iznajdbo je izpopolnjeval kot stenograf v bavarskem parlamentu leta in leta, preden jo je priobčil l. 1834. (korespondenčno pismo) in l. 1843. (debatno pismo). Po pravici se hvali to delo kot lep primer »nemške pridnosti«. Praksa je pokazala, da je njegova iznajdba tako prvovrstna, da ni mogel tekrovati ž njo noben drug nemški sistem, niti Stolze-Schreyev ne, ki je imel poleg Ga-

belsbergerjevega največ pristašev. Njegova stenografija se je prenesla na 34 različnih jezikov, med njimi na slovanske jezike. Tudi narodi, ki imajo svoje lastne stenografske sisteme (Angleži, Francozi i. dr.), imajo navadno po več prenosov Gabelsbergerjevega sistema na svoj jezik, tako da lahko stenografiraš po Gabelsbergerju vse važnejše jezike, celo latinščino in umetni jezik volapük. Stotisoči in stotisoči so se že do današnjega dne učili Gabelsbergerjeve stenografije in so se prepričali, da velja o njej, kar pravi pesnik:

Zeit ersparend und Müh', verleiht dem
Leben des Menschen
Höheren Wert sie — ist doch kurz uns
bemessen die Zeit.

(Čas ti prihrani in trud, in s tem ti da v
boju življenja
večji uspeh! Saj tako kratko odmerjen je
čas!)

Gabelsberger sam pa je napisal o svoji iznajdbi tele verze, ki mu delajo prav tako čast kakor iznajdba sama:

Idee und Wort im Flug der Zeit
Ans Räumliche zu binden,
Sucht' ich mit ernster Tätigkeit
Ein Mittel zu ergründen.
Und was ich fand, das gab ich hin,
Um Nutzen zu verbreiten.
O, möge stets ein gleicher Sinn
Auch meine Schüler leiten!*

Spomine na tega moža, ki je res dal človeštvu — tudi Slovencem — mnogo, hrani muzej, nameščen v posebni sobi v državni knjižnici. Tu vidite vse, kar se kakorkoli nanaša na njegovo življenje ali njegovo delo: njegova šolska izpričevala, dekrete o namestitvi v državni službi, pisma, rokopise njegovih del, najrazličnejše knjige o njegovem sistemu, slike in kipe njega in njegovih sorodnikov, celo njegov poročni prstan, njegovo uro in — držala, s katerimi je pisal.

* Kdor bo teh osem verzov najlepše prevedel v slovenščino, bo dobil za nagrado preprosto stenografsko verižico za uro s sliko Gabelsbergerjevo ter s sliko krilate roke. Previde je poslali do 31. decembra 1928 uredništvu Mentorja.

München: »Stebrišče slave«, v katerem je tudi Gabelsbergerjev kip.

Oglejmo si iz tega muzeja nekoliko podrobneje neko malenkost: Gabelsbergerjevo izpričevalo v V. gimnazijskem

razredu (iz l. 1805.). Videli bomo, kake vrste izpričevala so dobivali dijaki pred več nego sto leti.

Predmet:	Pridnost:	Napredek:
		Med 45 učenci
Veronauk	velika	20.
Zemljepis in zgodovina	velika	13.
Prirodopis in prirodoznanje	zelo velika	17.
Matematične vaje	velika	39.
Grški jezik	velika	34.
Latinski jezik	velika	13.
Nemški jezik	velika	34.
Francoski jezik	srednja	I. tečaj; med 81 učenci 67.

Vedenje je bilo zelo pohvalno.

V Münchenu ima Gabelsberger lep spomenik. Njegov kip krasi tudi »stebrišče slave«, posvečeno možem, ki so dvignili pred svetom čast Bavarije.

In vendar danes Nemci po večini ne stenografirajo več po Gabelsbergerjevem sistemu; vsaj mlajši rod ne. Kakor omenjeno, so imeli Nemci zelo mnogo različnih stenografskih sistemov,

ki so se borili med seboj za prvenstvo v šolah in parlamentih. Večkrat so poskusili Nemci doseči enotnost v stenografiji, a pred svetovno vojno brez večjega uspeha. A česar niso dosegli Nemci v dnehi svoje moči, to jim je uspelo v dobi po velikem porazu. Uvideli so, da mora izginiti vse, kar jih brez potrebe loči in izziva nepotrebne

München: »Stebrišče vojskovodij«; nad srednjim kipom je napis: »Herr, mache uns frei!« Na obeh straneh venci izgubljenemu ozemlju.

tekme — in so uvedli l. 1924. za vse šole »enotni tesnopis« (»Einheitskurzschrift«), ki temelji na Gabelsbergerju, a kolikor toliko upošteva tudi pridobitve drugih sistemov.

Kajti sedaj pravijo Nemci: Ločitve ne, zdaj združenja so časi! — kakor je popravljial Krek Prešerna. En narod, en jezik, ena država, pa seveda tudi ena stenografija! Tako upajo vsaj deloma dobiti nazaj to, kar jim je vzela svetovna vojna.

Bilo je zvečer pred odhodom iz Münchena. Niti cele tri dni nisem bil tam, zato ni čudno, da sem si šele sedaj ogledoval »stebrišče vojskovodij«. Na

njem pa napis z velikimi črkami — kot klic vsega naroda:

Herr, mache uns frei!

Desetero vencev je v stebrišču, posvečenih desetim pokrajinam, ki so jih Nemci izgubili. Svoj venec ima Alzacija in Lorena, saarsko ozemlje, Zapadna Pruska, nemško ozemlje v Češkoslovaški republiki in po čudni zmoti in prav po nepotrebnem tudi — južna Štajerska! Kajti če bi mi izgubili južno Štajersko, bi ji opravičeno morali postaviti spomenik — in bojev in moritve ni ne konca ne kraja!

Ali Ljubljana še ne bo dobila svojega spomenika zasedenemu ozemlju?

(Konec prih.)

SEMPRONIJ TIRO:

Iz dnevnika starega profesorja.

(Tretji del.)

V Ljubljani. Pred svetovno viхро in med njo.

II.

(10 %.)

Nekaj čisto novega doživljam sedaj v svojem prvem gimnazijskem razredu — med 60 dečki imam tudi 6 deklic. Pred par leti (1910.) je minister za uk in bogočastje dovolil, da se sme v vsak gimnazijski razred vpisati tudi 10 % učenk. In tako jih imam tudi jaz šest. Imenujemo jih »hospitantke«, ker jih le nekako »trpimo« (!) kot »goste«. Revce so: pred uro morajo zunaj v mrazu čakati, da s profesorjem vred vstopijo v razred; v razredu samem ne vemo — in se učiteljski zbor še ni v tem zedinil — kam bi jih posadili, v prvo ali zadnjo klopi (jaz sem jim odkazal prvi dve klopi); tudi nimajo pravice zahtevati, da bi bile vprašane v teku polletja, ampak samo ob koncu leta. Menda prav vsi učitelji čutimo, da je ta odredba nezaslišana krutost zoper de-

klice; zato jih že v vsaki konferenčni dobi prav tako vprašujemo in ocenjujemo kakor dečke: dve izmed njih se v latinščini in slovenščini lahko merita z vsakim odličnjakom. O dobrih ali slabih straneh te »koedukacije« še ne moremo nič soditi, ker smo šele v začetku. Disciplinarnih slučajev še nismo imeli, razen da je v nekem razredu nesramen pobalin pred njim sedeči součenki med poukom kite odrezal s škarjami, ki jih je nalašč s seboj prinesel. Seveda smo ga takoj izključili. — Radovedni smo, kaj povedo drugi učiteljski zbori države k tej ministrovski »koncesiji«.

III.

(»Sokratova metoda«.)

V veliko srečo si štejem, da smem biti vsak teden dobri dve uri v družbi slovenskega pisatelja dr. Frana Detele, gimnazijskega ravnatelja v p. Vsak ponedeljek imamo namreč zvečer od 6—8 v kavarni Union prija-

teljski sestanek. Prihajajo med drugimi: ravnatelj Padován, profesor Grof, katehet Oplotnik, prof. Janko Hudomušnik, prof. Verné... Pri skodelici črne kave se razgovarjamo o vsem mogočem: o veliki politiki, o svetovnem slovstvu, o šoli pa tudi — o naših malih dogodkih. Duša vse družbe pa je dr. Fran Detela. Dozdaj sem ga poznal samo iz njegovih povesi, zdaj ga poznam tudi osebno. V njegovi družbi se en večer več naučim, kakor pa bi se doma iz debelih knjig cel mesec. O debelih knjigah sploh sodi s starimi Grki napol šaljivo, napol resno: Mega biblion, mega kakón. (Velika knjiga, veliko zlo.) Kakor v vseh svojih spisih, je tudi v občevanju vedno duhovit, šaljiv, veder, vedno optimist; črnogledca, ki v svetu vidi le slabo, ne mara. Rad ponavlja izrek: človeška neumnost pa božja modrost skupaj vladata svet. Bistro vidi napake vsakega sloja našega naroda, napake kmetove, dijakove, učiteljeve, meščanove, politikove... Z ljubeznivim nasmehom, ki ne more nikogar žaliti, nam jih očita v svojih spisih. Rad pravi: narod bolj potrebuje poštenjakov kakor pa talentov in veleumov. O politiki rad izraža tisto misel, ki sem jo čital v njegovem »Novem življenju« (Slovenske Večernice, 1908, str. 52):

»Kaj pa je to pravzaprav, politika?»

»Politika?« je razlagal Adolf. »Če ti, Blaž, obljubiš, kadar te Frtin napaja, da boš volil njega za župana, in kadar te napajam jaz, da boš volil mene, in če voliš navsezadnje samega sebe, je to politika.«

»Torej sleparstvo,« je dejal Blaž.

»Da, če se razkrinka in pone-sreči,« je dejal Adolf, »če se pa posreči, se imenuje takšna politika — uporaba duševne premoči.«

Resno pa k vsemu temu dr. Detela rad pristavi izrek francoskega misle-

ca, da je politika »la science des choses possibles.* — Detelovi bivši učenci pripovedujejo, kakšen je bil kot učitelj v šoli: vladal je med uro neizprosni red, molk, napeta pozornost, a od časa do časa je D. vsako uro napravil dovtip, da se je ves razred od srca zasmel — potem pa je šel pouk spet resno dalje.

Pri naših sestankih v kavarni se mi zdi, ko da smo tudi mi vsi učenci v njegovi šoli: resno se nekaj časa pogovarjamo (ali čitamo časopise), semtertja pa pove dr. Detela kako šalo, da nam solze oči zalivajo. Nocoj n. pr. smo govorili o šoli, o vedno novih metodah, o formalnih stopnjah, ki so zdaj na dnevnem redu in jih nadzorniki tako strogo zahtevajo. Vsi smo se strinjali v tem, da je najboljša metoda ta, če je učitelj vedno dobro pripravljen in če vé, kaj hoče. Pa nam je dr. Detela povedal dogodek iz šolskega življenja:

Prišel je v hrbovsko vas — Mlaka je menda bila — g. šolski nadzornik. Tam je učil star mož, učitelj še stare šole. Pa ga vpraša nadzornik: »Po kateri metodi pa učite?« Učitelj (v zadregi): »No, pač po stari, preizkušeni...« Nadzornik: »Mar ne po Sokratovi?« Učitelj: »Oprostite...« Nadzornik: »Vam Sokratova metoda ni znana?« Učitelj: »Sokrat je bil velik modrec starega veka, to vem; toda, kakšno metodo je imel, pa res ne vem.« Nadzornik: »Bistvo Sokratove metode je bilo to, da je vsako novo spoznanje iz učencev samih izvlekel, in so torej učenci vsako resnico sami našli, ne da bi jim jo bil on povedal. Ali naj vam pokažem, kako se to naredi?« Učitelj: »O, prosim, prosim, gospod nadzornik!« Nadzornik (otrokom): »Ljubi otroci! Kateri izmed vas vé, kako se zove tista reka, ki se pod Kranjem izliva v Savo?« Molk. »Nobeden ne vé? No, ljubi

* Veda o tem, kar je dosegljivo, možno. Op. uredn.

otroci, katere živali pa imate doma?« Otroci: »Konje, vole, krave, prašiče...« Nadzornik: »Dobro! Katere še?« Otroci: »Pse, mačke, kokoši...« Nadzornik: »Dobro, dobro! Torej kokoši! Kako pa pravite tisti kokoši, ki piščeta za sabo vodi?« Otroci: »Koklja!« Nadzornik: »Prav dobro! No, vidite: namesto koklja recite Kokra, pa imate ime tiste reke pod Kranjem. — Pa dalje! Pod katero vasjo se Ljubljana izliva v Savo?« Molk. Nadzornik: »No, otroci, kaj vam pa dajo zjutraj, ko greste v šolo, vaša mati s seboj?« Otroci: »Jabolk, hrušek, kruha...« Nadzornik: »Dobro! Kruha vam dajo. In ko med uro, v odmoru, denete kos kruha v usta, kako pravite, kaj ste deli v usta?« Po dolgem premišljevanju, en otrok: »Velik zalogaj!« Nadzornik: »Zalogaj! Izborni! Če zdaj odbijete pripono aj, kaj vam ostane?« »Zalog!« Nadzornik: »Da! Vidite: in tako se imenuje selo, ki se pod njim Ljubljana izliva v Savo. No, pa pojdimo še dalje! Peljimo se

v duhu s čolnom po Ljubljani gori. Kako se imenuje tista vas, ki se do nje lahko s čolnom pripeljemo gori po Ljubljani?« Molk. Nadzornik: »Mar res ne veste? No, Pod...« Ugibanje. Brezuspešno. Nadzornik (Tončki): »No, Tončka, tak šteje no malo!« Tončka (šteje): »Ena, dve, tri, štiri, pet...« Nadzornik: »Stoj! Namesto »pet« reci: peč, pa imaš tisto ime. Podpeč se zove tista vas.« Učitelj (ves vzradoščen): »O, gospod nadzornik, zdaj pa že vidim, v čem je ta Sokratova metoda. Ali naj tudi jaz poskusim?« Nadzornik: »Veseli me, da ste jo tako hitro razumeli. No, kar uporabite jo!« Učitelj (otrokom): »Ljubi otroci! Pojdimo od Podpeči še naprej. Kako se imenuje tisti kraj, precej velik je, kjer Ljubljana izvira?« Molk. Učitelj: »Mar res noben ne ve? No, Micka, tak šteje no malo!« Micka (šteje): »Ena, dve, tri, štiri, pet, šest, sedem, osem, devet, deset...« Učitelj: »Stoj! Namesto deset reci — Vrhnika!«

M. PREZELJ:

Kažipot skozi prirodopisno zbirko v ljubljanskem muzeju.

Drugi obisk.

»Bati se vam ni prav nobene nevarnosti. Odkar obstaja muzej, se še nikoli ni pripetilo, da bi v njem ta ali ona zver napadla obiskovalce ali se jih lotila na kakršenkoli drug način. Vse muzejske živali so dobro dresirane in tako krotke, da bi se pustile božati in pestovati, ako jim to ne bi bilo najstrožje prepovedano. Zabranjeno jim je tudi sprejemanje milodarov v kakršnikoli obliki, saj so preskrbljene z vsem, kar jim je potrebno za obstanek. Preblizu jim pa vsekako ne hodite! Nikdo nam-

reč ne more jamčiti, da so steklena vrata na omarah močnejša od vaših pesti in laktov.« Tako nekako zaključujem navodila, ki jih dajem svojim dijakom, kadar jih peljem iz šole v drugo dvorano zoološke zbirke.

Šesti dan je Bog rekel: »Zemlja naj rodi vsakovrstne živali!« ... Na te svetopisemske besede se spomnim vselej, kadar zagledam velikansko omaro, v kateri vedre in junačijo sesalci, od mallega podleska do orjaškega rjavega medveda, in šest omar, ki so do najmanjšega prostorčka zasedene po malodane

vseh vrstah ptic, ki oživljajo evropske hribe in doline. Kaj bi bilo, če bi vse to nakrat oživel, in to prav zdaj, ko smo mi tukaj! Le brez bojazni, saj še v raju niso bile živali tako domače kot so domače tu v muzeju.

Kdor pozna bogastvo in pestrost druge dvorane v zoološkem odelku, me bo razumel, zakaj sem vedno nemalo v strahu, kadar prikorakam v to dvorano na čelu ne toliko ukaželjne, pač pa tembolj senzacij lačne mladine. Če jih ne spustiš z vajeti ter jih siliš, da ostanejo okrog tebe, grešiš proti važi zahtevi moderne pedagogike, če pa jim dovoliš, da se razkrope po dvorani, tedaj tekajo in tavajo od omare do omare kakor frfrajo metuljčki od cveta do cveta in zamera se začne pri muzejskem slugi, nadaljuje pri muzejskem ravnatelju, konča pa pri tvojem predstojniku ali pa mogoče celo pri ministru prosvete. Muzej ni menežarija, zato ti svetujem, da ne hodiš na ekskurzije vanj, če nimaš discipliniranih dijakov, ki se zavedajo, da si ti njih vodja, ne pa oni tvoji gospodari.

Kje naj v drugi dvorani začnemo z opazovanjem? I, seveda tam, kjer je za dijaka največ in najbolj zanimivega. Pojdimo torej najprej nad sesalce, ki ložirajo v veliki omari ob levi steni. Katere živali prištevamo med sesalce? Vsekakor one, ki sesajo.

»Kruli - Muli, kdaj pa te živali sesajo?«

»Kadar so lačne,« se je Kruli odrezal.

V knjigi stoji sicer črno na belem, da sesajo živali v mladosti, a včasih ima kljub temu tudi prvošolec svoj prav.

Divji vep. Če bi v sistematiki upoštevali razen zobovja in drugih anatomskih znakov tudi živalsko »dušo«, bi tega kosmatina gotovo uvrščali med izrazite zveri. Domači pujssek je ovčica v primeri z divjim veprom in kljub temu moramo verjeti, da sta si oba bližnja sorodnika! Priznati pa moramo, da so mladi vepčki kaj prikupljive živalce. Kdo bi mislil, da se more tako nežna

stvarca razviti v divjega vepa! Čudna so pota prirode.

Čim strašnejša je žival, tem zanimivejša je za male dijačke. Za divjim veprom jih najbolj vleče rjavi medved. Nekateri občudujejo njegovo orjaško moč, drugi pomilujejo ubogo žrtev, ki je prišla temu velikanu pod kremplje, vsi so si pa edini v tem, da ne bi bilo priporočljivo, srečati se z njim na samem. Danes se za silo še lahko trdi, da živi rjavi medved v naših krajih (Kočevje!), ni pa več daleč čas, ko bo medved samo še v muzeju strašil stare in mlade Slovence. V kotu zadaj za starim medvedom se vadi menda v plezanju mlad medvedek, ki je tako srčkan, da bi ga najrajše vzeli s seboj na dom in ga vzgojili v koristno domačo žival.

Lisica Zvitorepka! Da le ne bi bila taka sovražnica kurjega rodu, s katerim je človek v najtesnejših odnosih, pa bi nam ta zverinica prav ugajala. Če hočemo biti pravični, moramo priznati, da je lisica kaj zala žival in da človeku ni samo v škodo, ampak tudi v korist.

Nad divjim veprom je del omare odkazan volčji zalegi. Vsi trije odrastli volkovi so res taki, kakor so opisani v knjigi, mladega volčiča bi pa skoraj prej imeli za srednje velikega volčjega psa ko za žival, ki ima gotovo na vesti že marsikateri umor. Psu še bolj podoben je mesec stari volčiček, ki komaj že čaka trenutka, da bo imel razbojniški izpit za sabo.

Hijena živi v Afriki in južni Aziji, včasih pa se priklati tudi v naše kraje. Čudno, kaj? Hijena, ki domuje sedaj v muzeju, je bila ustreljena 10. oktobra 1898 na Rašici pri Črnučah. To je gledal lovec, ki je streljal v volka, pogodil pa hijeno! »Zdaj že niti v grobu ne bomo več varni«, so godrnjali Črnučani, ko so zvedeli, da je prišla nadnje nova šiba božja. Razburjenje se je poglobilo šele, ko je bilo pojasnjeno, da je črnuška hijena ušla iz menežarije, ki je mesec prej gostovala v Ljubljani.

Med živalmi, ki jih je usoda privedla iz daljnih krajev v naš muzej, si oglejmo še grivasta ovca, jezeveca in bobra v levem delu omare, v desnem delu omare pa: kozoroga, budro, tjulenja, letečega psa, zeleno morsko mačko in abesinsko guereco.

Grivasta ovca živi v afriških pogorjih od Atlasa do Abesinije ter ob vzhodni egipčanski obali. Izborna plezalka. V sistematiki tvori prehod med ovco in kozo.

Jezevec, na pogled strašna, v resnici pa kaj nedolžna žival, biva v deželah ob Sredozemskem morju. Po hrbtu je pokrit s tri do štiri centimetre dolgimi črnimi in belo obročastimi bodicami. Njegovo meso je užito in Lahij ga bolj cenijo ko prašičje. Iz bodic izdelujejo zobotrebe, držala za peresa in slično drobnarijo. Dasi v prirodi izrazit samotarec, se da jezevec kaj lahko udomaćiti. Hranijo ga s kruhom in zelenjavo.

Še nedavno je bil bobor kaj pogosten v severnih deželah Srednje Evrope. Danes živi še v Severni Ameriki in na Ruskem.

Budra (morski prašiček) je bil zanešen v Evropo najbrž iz Južne Amerike, kjer pa dandanes ne živi več. Spada v razred glodalcev.

Tjulenj prebiva ob obalah Atlantskega oceana. Včasih zaide tudi v Sredozemsko morje in našli so ga celo v rekah.

Domovina letečega psa je Vzhodna Indija in Sundski otoki. V splošnem je leteči pes i po telesu i po načinu življenja kaj podoben svojemu evropskemu tovarišu netopirju, a je izrazit vegetarijanec.

Zelena morska mačka ni sicer prav nič v sorodu z našo mačko, dasi ji je po postavi nekoliko podobna. Morska je radi tega, ker se mora iz Afrike, svoje ožje domovine, prepeljati čez morje, ako si hoče ogledati evropska mesta. Njene spretnosti v plezanju in drugih umetnostih moreš občudovati v vsaki boljši menežariji.

Abesinska guereca je opica abesinskih pragozdov. V suženstvu ne živi dolgo, premočno je v njej ukoreninjen čut svobode.

Za inozemca moramo smatrati tudi leva, dasi je bil rojen v Ljubljani in tu tudi končal svojo kariero, star komaj dva dni. Kaj pa ris in divja mačka? Ako trdim, da živita ti dve zverinski grdobici še pri nas, se bom zameril lovcem, ki so vendar storili svojo dolžnost in ju iztrebili iz naših gozdov,

ako pa trdim, da risa in divje mačke pri nas ni več, mi bo ta ali oni utegnil očiti, da sem lokalni patriot, ki smatra za naše le ljubljansko in mariborsko oblast.

Najčastnejše, se razume, najčastnejše po številu so med sesalci zastopani glodalci. Začnimo od levega konca omare! Trije planinski zajci, šest poljskih zajcev in en kunec so razpostavljeni po prvi in drugi polici levo od divjega vepra, desno od vepra pa je med vevericami in polhi dolga vrsta njih bližnjih in daljnih sorodnikov. Ako si slabega želodca, je najboljše, da si teh živali sploh ne ogleduješ. Podleska in drevesnega polha boš že še prenesel, ob pogledu na razne vrste miši (na gozdno, gorsko in hišno miš) se ti bo v želodcu začelo obračati in obrnilo se tibo, ko boš zagledal sivo in črno podgano. Tudi voluhar je po zunanjosti vse prej ko estetičen in veseli smo, če pridemo čimprej mimo njega. Po mojem mnenju, in moje mnenje je mnenje dijakov, o katerih je znano, da vse najbolje vedo, bi bilo treba tem gnusnim živalim odkazati prostor kje drugje, ne pa prav tu sredi omare. Sedaj namreč smatra vsakod krt, ježa in rovk za glodalce, ker jih vidi v družbi s podganami. Marsikdo bi se rad dalje časa pomudil pri teh treh ljubkih žužkojedih, pa gre rajši dalje, da mu ni treba gledati ostudnih dolgorepcev.

Desno od rjavega medveda slede vse važnejše kune: hermelin, gozdna kuna, kuna belica, dehor, vidra, podlasica in jazbec. Razen jazbeca in vidre nimajo kune nikjer, tudi ne med dijaki, prav nobenega zagovornika. Jazbeca občuduje dijak radi njegovega romantičnega življenja, vidra pa mu je simpatična, ker se zna tako spretno potapljati. Z etikete pod dehorjem, ki davi kokoš, je razvidno, da je bil dehor še pred nedavnim časom kaj pogosten obiskovalec ljubljanskih kurnikov. Danes je v našem mestu preveč

stražnikov in premalo kokoši, da bi se mu še obnašale take ekskurzije.

Sodeč po prostoru, kamor je netopir postavljen v muzeju, bi človek mislil, da je to najbolj nazadnjaški sesalec ali celo izvržek med živalmi. In vendar spada netopir med prhutarje, ki tvorijo v šolskih knjigah drugi razred sesalcev. Netopir je torej po »činu« takoj za opicami, ki so najpopolnejše živali.

V sredi omare se med divjim kozlom (gamzom) in kozorogom ponaša gosposki jelen s krasno razvitim rogovjem, poleg njega se pase njegova boljša polovica: košuta. Nič manj ko jelen, se nam na prvi po-

gled prikupi tudi srna, ki biva s svojo družinico v levem sprednjem kotu omare. Vitka je njena postava, graciozna njena hoja in inteligentne njene oči.

Kako radi bi žrtvovali še eno uro, da bi si ogledali vse, kar je razstavljeno tudi v ostalih omarah. Dolžnost, oja ta kruta dolžnost, nas kliče nazaj v šolo, kjer si bo treba vežbati duha s sklanjanjem in spreganjem, z množenjem in deljenjem ter plemenititi srce z deklamiranjem domorodnih pesmi.

(Dalje prih.)

Pripomba. Sliko na str. 60 morate gledati tako, da je rov, ki vodi v vodomčvevo gnezdo vodoraven, ne navpičen.

KSAVER MEŠKO:

Profesor Martin Cilenšek.

(Nekoliko spominov ob njegovi osemdesetletnici.)

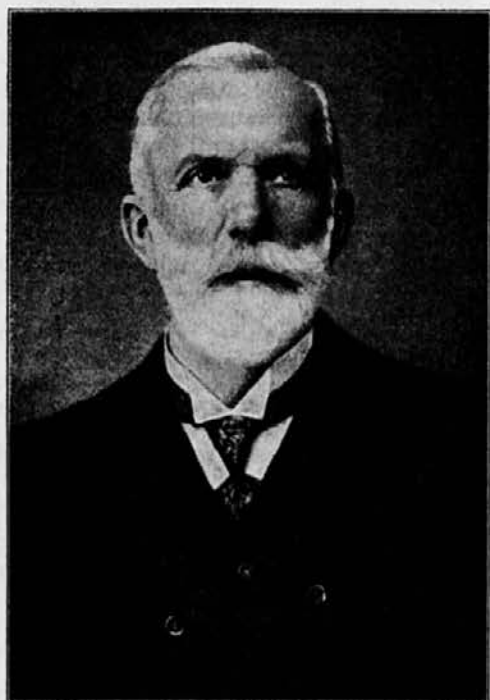
Ne vem, jeli prevara. A upam, da ne. Upam, da je najlepša resnica: vse profesorje sem imel rad. Ni eden mi ni storil nikoli hudega. Če nisem znal, me je nagnal v klop, ker pač znal nisem. Kriv sem bil tega sam, ne profesor. A z vsakim, ki sem mu dobro odgovoril, sva si bila prav dobra. Tako so vsa tista leta — in osem let mladosti je dolga doba — na to stran en sam lep spomin.

Ne! Da povem po pravici; enega se spomnim časih s tiho bridkostjo. (Mogoče je seveda, da živim vsa leta od druge gimnazije v zmoti in je bila stvar drugačna in povsem v redu.) Pričakoval sem — in z mano vsi sošolci — na koncu druge odliko. Pa mi je dal profesor nemščine »genügend«*) in mi s tem vse pokvaril. Kakor pribit sem obstal pred katedrom, ko nam je delil razrednik zadnji dan šolskega leta spričevala in mi rekel: »Učite se drugo leto nemščine bolje, pa boste imeli odliko!« Nisem segel po spričevalo. Ves odrevenel sem strmел v profesorja. Zardel je, ostro

ponovil: »Da se učite drugo leto nemščine bolje, pravim, pa boste imeli odliko!« Jeli morda sam čutil, da mi je storil nekoliko krivice? Jaz sem čutil, čutil vsa leta od tedaj. Vsi tovariši so čutili isto, vsi so se čudili. Menda smo se vsi motili? Mogoče. V prvem razredu moja nemščina res ni bila taka, da bi me postavljali z njo na svetilnik. Pa me naj tepe še drugo leto? Mogoče, da sem nihal med »dobrim« in »zadostnim«. Pa se je gospod odločil za slabši red. Ko bi se ne bil! Ostal bi bil v mojem srcu lep spomin nanj, hvaležnost. Tako je ostalo vsa leta želo. A mož je že davno v grobu. Mir mu bodi!

Na ptujski nižji gimnaziji — bila je deželna realna in je bilo risanje obvezen predmet, česar na drugih tedanjih gimnazijah ni bilo — so poučevali takrat štirje nemški profesorji, med temi ravnatelj, in štirje slovenski: Kunstek, Cilenšek, Železnikar in Ferdo Majcen, profesor verstva. Med temi je bila najizrazitejša osebnost Martin Cilenšek, moj prvi profesor slovenščine, letos osemdesetletnik.

*) Zadostno.

Profesor Martin Cilenšek je bil rojen 23. okt. 1848 v Gotovljah pri Žalcu, živi sedaj v pokoju na Lavi pri Celju. Osnovno šolo je dovršil v Žalcu in Celju, gimnazijo v Celju, univerzo v Gradcu. Bil za profesorja na realki v Ljubljani in Leobnu na Zg. Štajerskem in nato na gimnaziji v Ptuj do 1. 1905., ko je stopil v pokoj. — Pisal je v Kresu, Ljubljanskem zvonu, Domu in svetu, Letopisu Slovenske matice in drugod razprave ter članke iz prirodoznanosti, geologije, narodopisja in gospodarstva. Najbolj pa je znan po knjigi Naše škodljive rastline v podobi in besedi, ki je izšla v 5 snopičih pri Mohorjevi družbi (1892-1896), druge svoje knjige: Naše koristne rastline, ni dovršil; ostala je v rokopisu.

Že njegova zunanost je imponirala. Kakor je bil njegov mladi tovariš Železnikar prava gospodična, mleko in kri, s kodrastimi kostanjevimi lasmi, prožen, da se je pri hoji kar zibal, je bil Cilenšek visok, košččen, bled, črnih las in črne brade. Vedno resen, umerjen, počasen v hoji, preudaren in počasen v govorjenju in vsaka njegova beseda je bila kakor v granit vklesana. V svoji stroki veččak, je obvladal predmet, slovenščino kakor prirodoznanost, s su-

vereno oblastjo, česar smo se vsi prav dobro zavedali in smo se čutili pred njim vedno tako majhne, da nikoli nobeden ni niti pomislil na kak odpor ali upor. Najbolj smo čutili njegovo mirno in vzvišeno samozavest, izvirajočo iz njegovega velikega znanja, a tudi iz ustaljenega, klenega značaja, ob nadzorovanjih ravnateljevih. Pri vseh drugih profesorjih smo opazili ob navzočnosti ravnateljivi večjo ali manjšo nervoznost, pri Cilenšku nikoli niti trohice. Pozdravil je ravnatelja kakor pač olikan mož pozdravi svojega predstojnika, mu ponudil stol, ga vprašal, ali naj razlaga ali izprašuje, ali izvoli morda izpraševati sam — pa je nadaljeval mirno in resno kakor vsako drugo uro, kakor da ravnatelja vobče ne bi bilo v razredu.

Pri slovenščini smo mislili izpočetka, da se ne bo treba nič učiti, ker tako znamo. Ko pa nam je po nekaj urah razlage, kar po vrsti delil dvojke, ker slovnice nismo znali, smo spoznali, da je stvar čisto drugačna. Pa smo se temeljito poprijeli. Ker smo se g. profesorja tudi temeljito bali!

Jaz sem mu bil izpočetka pač eden iz množice, tvarina, ki še ni nič kazala, kaj se bo dalo iz nje narediti. Boli zbližala sva se v drugi. Bil sem neko uro vprašan. A koga pokliče prihodnjo uro prvega? Mene! — Prejšnje leto bi bil pri kopanju spodaj pod železniškim mostom skoraj utonil. Pa me je tretješolec Kuhar, velik in močan fant, še v zadnjem trenutku pograbil in me potegnil na suho. Tako nekako kakor tedaj v Dravi, mi je zašumelo sedaj v glavi. — »Opišite mi srako!« Kako sem si oddehnil! Dasi knjige doma nisem bil odprl, sem vedel profesorjevo razlago iz prejšnje ure še besedo za besedo. Tako izvrstno je razlagal. In tako pozorno smo poslušali. In sem mu povedal besedo za besedo. Ko je videl, da sem pripravljen, me je že po nekaj stavekih ustavil: »Dovolj!«

Čutil sem takoj, da sem si s tem pridobil njegovo zaupanje in naklonjenost.

Dvignilo me je to, dalo mi veliko veselje do njegovih predmetov. Zlasti me je veselila v drugem polletju botanika. Ko nismo slišali v drugih urah ne ene slovenske besede, nam je Cilenšek povedal za vsako cvetko slovensko ime, časih po več. Pa jih je pri vpraševanju tudi zahteval. Od Slovencev, od Nemcev ne.

Nekega ponedeljka sva prinesla v šolo cvetlice ali nekak plevel samo dva: menda sedanjí profesor na ptujski gimnaziji Kolarič in jaz. To je Cilenška silno ujezilo. Če ne prinesete cvetic, tudi razlagal ne bom. Bom pač izpraševal. In je res izpraševal vso uro. Pa ne preveč prizanesljivo.

V tretji sem se mu zameril. Prav slučajno in po nesreči. Neki sošolec pri rudoznanstvu ni poznal oblike nekega kristala. Kar pokliče mene. Ne vem, kje so mi blodile misli, odgovoriti nisem znal. Menda ni pričakoval tega. Kar zardel je, zamahnil z roko in rekel nenačuvno ostro, da me je silno zbolelo: »Setze er sich!«

*»Usede naj se!«

V četrti sva si bila spet prijatelja. Dobival sem tedaj že slovenske knjige — v gimnazijski knjižnici ni bilo ne ene! — mnogo bral in mu pisal precej dobre naloge. Vedeli smo tedaj tudi že, da piše g. profesor v »Ljubljanski Zvon«, kar je velik njegov ugled pri nas le še dvignilo. Po velikonočnih in binkoštnih počitnicah nam je zdaj že tudi kaj zaupal s svojih počitniških izletov, navadno v Savinjske planine. Tako nam je po binkoštnih pravil, da je potoval s prijateljem na Okrešelj. »Pa je prav sredi ozke poti ležal zvit gad in se solnčil. Kresnil sem ga s kleščami, da je bilo po njem. A če bi bil kdo prišel, ki bi se ga ustrašil, bi lahko pal v prepad.« Jaz, ki v Slovenskih gorah nikoli nisem videl živega gada, sem take prigode poslušal z izredno napetostjo.

Ko sem prišel v višjo gimnazijo v Celje, sem šele jasno spoznal, kako močno podlago v slovenščini nam je s svojo večšo, časih res malo trdo roko — kar je pa bilo le dobro — zgradil g. profesor Cilenšek. In sem mu bil srčno hvaležen ter sem mu še!

Razpis nagrad.

V dosedanjih (1., 2. in 3.) številkah ste brali o razpisu nagrad za dijaške naročnike, ki bodo list plačali do 15. januarja 1929 za

vse leto naprej. Pravtako vsa pojasnila in pogoje. Opozarjamo ponovno na ta razpis z željo, da bi mogli pri žrebanju upoštevati vse letošnje dijaške naročnike. Potrudite se še v zadnjem trenutku vsi, da bo naročnina poravnana! Posebej prosimo poverjenike, naj poskrbe, da bo uredništvo pravočasno obveščeno, kdo od njihovih naročnikov je plačal naročnino! V naslednjem prinašamo seznam nagrad, kakor smo bili zadnjič obljubili.

1. 150 Din v gotovini. — 2. 40 Din v gotovini. — 3. — 7. nagrada po en izvod vez. knjige: Sveto pismo novega zakona. I. del. — 8. — 13. nagr. po en izv. vez. knjige: Jan. Ev. Krek, Socializem. II. izd. — 14. — 17. nagr. po en izv.: Jan. Ev. Krek, Izbrani spisi. I. zv. — 18. — 22. Sič, Narodni ornamenti na orodju in pohištju (krasne večbarvne slike!). — 23. — 27. Sič, Narodni ornamenti na pirhih in kožuhih (slike!). — 28. 1 iztis knjig Goriške Mohorjeve družbe za l. 1928. — 29. Pregelj Iv., Izbrani spisi. I. zv. — 30. Sim. Jenko, Zbrani spisi (popolna izdaja). — 31. Janko Kersnik, Zbrani spisi. IV. zv. —

32. — 33. Omerza, Homerjeva Iliada, I.—XII. spev. — 34. S. Sardenko, Roma. Pesmi. — 35. Lichtenberger, Moj mali Hlaček. Povest. — 36O. Germano, Zivljenje svetega Gabriela. — 37. Ogrizovičevi Hrvatski pripovedači. I. knjiga. — 38. Kočič P., Jazavac pred sudom. Pripovj. — 39. Skerlić Jov., Istorija nove srpske književnosti. (V cirilici.). — 40. Stanojević i Zonić, Istorija srpskega naroda. (V cirilici.). — 41. Vitus, Eine Frühlingsblume der Eucharistie. — 42. Anthologie des écrivains français contemporains. Prose.

Tako! Vse nagrade so lepe, vsake se bodele razveselili, posebno še, ker jih bodele dobili zato, da izpolnite dolžnost, ki jo morate izpolniti tudi brez nagrade. Vendar se bodele, poleg Krekovega Socializma in Sičevih Ornamentov, brezdvomno najbolj razveselili Svetega pisma. To je tako dragocen dan, da bodele njegovo pravo vrednost spoznali šele v svojih poznejših letih. To je knjiga za življenje!

In sedaj pričakujemo, da ne bo niti en dijaški naročnik zamudil roka.

Literarni pomenki.

Vsem. Odgovarjam na vprašanje, kdo je pesnik? Marsikdo se vprašuje: Ali imam kaj pesniškega talenta? Pesnik ima dve lastnosti v višji meri kakor drugi ljudje. I. Odlikuje ga sprejemljivost za zunanje vtise in tem odgovarjajoče bujno notranje presnavljanje sprejetih vtisov. Pravimo, da ima bogato domišljijo. Iz nje zajema njegov urejajoči duh svojo snov in jo ugneti v neko celoto.

Mislil bi kdo, da je človek, ki je od Boga prejel tako bujno notranje življenje, polno slik in domislekov, že pesnik. A še ni! Mora imeti še nekaj. II. Imeti mora še naravni dar besednega izražanja. Imeti mora zmožnost izražati svoje občutje v zveneči pesniški besedi. »Sto in sto ljudi je, ki čutijo prav tako globoko kot veliki in največji umetniki, a nedostaja jim zmožnost ustvariti vidne (v slikarstvu) in slišne (v muziki in pesništvu) tvorbe«. (Iz Keleminove Literarne vede str. 18.)

Molislav Mannhart. Pesem »Na jesenskem prehodu...« teče okorno. Ne menjavaj brez potrebe ritma! To velja tudi za prosti verz. Mislil bi bila tale:

Listje pada,
svet umira...
Prsi moje
kot da zvalil bil bi
težek kamen nanje.
Duh gigantski še kljubuje,
ali dolgo več ne more.
Cilji moji, kje ste?

Kent. Praviš: »Po dveh letih pavze se zopet oglašam. Poizkus se mi je sicer takrat ponesrečil, a vendar nisem obupal. Pošiljam

tri pesmi. Vem, da za tisk še niso, prosim pa, da mi poveste, kaj manjka?»

Manjka samo še, da bi se skozi množico valujočega občutja presekali v jasnost. In to jasno sliko moraš dati z jasnimi izrazi. »In v mene je prišlo spoznanje...« ne pove, kakšno je to spoznanje.

Kot otrok sem zaplakal
bolestno v noči,
ko sem se zavedel svoje samote,
ko prišlo je v mene spoznanje noči...

»Golgotški romarji...« ni enotno občuteno. Tudi govoriš enkrat v množini, nato spet v ednini. Naj sledi tu v odlomku in nekoliko popravljena:

In videl sem korakati brezmejno število
mož in žena.
S svinčnimi križi,
z opotekajočimi nogami —
so speli na vrh golgotške goré.
In moj pogled je poljubljal njih blede obraze.
»O Jezus! Saj si nam ti dal
te bolečine, ta križ!«

»V večerni zarij« je lepa in bo objavljena. Le tretjo kitico sem izpustil, ker moti enotno občute. Če jo berem, se mi zdi kot elipsa z dvojnimi goriščem!

Iv. B., sedmošolec: »Zadnji pozdrav« bo tiskan. Je lepa črtica. Konec udari, da kar zaboli. Še piši!

Drago. Črtica »V bodočnost« ni zajemljiva. Moraš še rasti v moči mišljenja. Pošlji še kaj kratkega!

Semjon. »Večerja« je premalo vsebinska. Opisana pa je dobro.

U. V., Ta pa ta! Pride prvi del kot enotna pesem. Drugi del je v nekaterih vrstah nerazumljiv. Lepe vrste naj tu slede:

Ali je otopela tvoja beseda,
neskončna najgloblja, najplemenitejša,
o mati?
O mati,
ne daj mi skoprneti na tujem!

Še se oglasi! Vidiš, dobro je, »da si se opogumil in poslal verze tehtat.«

Bojan Pr., štiri drobne pesmice imam pred seboj, pa je vse samo kovarstvo. Simpatičen pa je tvoj značaj, ki odseva iz njih. Pa si reci še tisto: Smo pa le mož! in utruj svoj značaj! Tožba bo izginila z ustnic; ne boš več vzdihoval:

Tako imam srce še mlado,
pokoj bi imelo rado;
a ni pokoja, ni ga, ni,
od srca vedno le beži...
Kako lepo in srečno bo,
če pokoj kdaj imelo bo.

Poskusi res kaj v prozi! Bog s teboj!

Vsem. Kakšni psevdonimi so se pa vgnezdili pri vas! Same kratice in črke od A do Ž. Saj je dosti imen, lepih in zvenceh, izbe-

rite si jih! Veselilo me bo, če boste pridelali: četrtošolec, sedmošolec, učiteljskičnik itd. Na delo!

Razna obvestila.

»Sumus Troes!« Bral si morebiti že: »Fuimus Troes«, če ne drugod pa na že: »Fuimus Troes«, če ne drugod pa na prvi strani letošnjega Mentorja ali v Jurčičevem Desetem bratu (stric Dolef). »Fuimus Troes« je vzeto iz Vergila (2. knjiga Aeneide). V noči, ko so Grki po zvižaji vdrl v Trojo, je Aeneas v sanjah videl Hektorja, ki mu je sporočil, da je propad Troje tu, in ga pozval, naj se reši. Ko se Aeneas zbudi, je mesto že v ognju in po ulicah odmeva vik in krik. Svečenik Panthus ga pouči, da je prišla poslednja ura za Trojo: »Bili smo Trojanci!« (Ni nas več!) »Sumus Troes« pa pomeni torej: Še smo Trojanci, še smo fantje od fare!

Slika Chiemskega jezera. Pri tej sliki se nam je v 3. številki na str. 56 in 57 pripetila nadvse neprijetna neizgoda. Izvirnik za našo sliko je namreč zelo dolga razglednica, ki kaže celotni pogled na Chiemsko jezero z njegovimi tremi otoki. Slika je bila predolga, da bi jo bili mogli objaviti na eni strani, ako je nismo hoteli le preveč pomanjšati; radi tega je bilo treba kliše prerezati in objaviti na vsaki strani polovico slike. Pri tem je pa po neprevidnosti zašel desni del slike na levo stran in levi del na desno stran, tako da tvorita oba dela skupaj povsem zgrešeno celoto! To moti tem bolj, ker se na sliko nanaša besedilo v spisu. Radi tega smo morali sliko v tej številki prinesiti nanovo.

J. P., Novo mesto. Pohvalo o Mentorju sprejemem. O vsebini letošnjega letnika pa že smem razodeti, da ne bo zastopano »skoro samo leposlovje«. Bodo prišli na račun tudi naročniki, ki žele, da bi bil list bolj realen. Nekaj takega gradiva je že pripravljenega nekaj obljubljenega; le skromno odmerjen prostor v listu ne dopušča, da bi prišle stvari takoj na vrsto. In komu povzroča to največ žalosti? Uredniku! Pa mora potrpeti in prositi zato tudi vse naročnike, naj potrpe.

Popravek. Dr. Blaznik razlaga v svoji disertaciji Kolonizacija Selške doline besedo Davča iz die Alss in navaža kot vir prof. Šolarja. Zato tudi jaz omenjam v svojem poročilu o Kolonizaciji to razlago kot Šolarjevo (Mentor XVI, str. 44.) Ta me je pa opozoril, da razlaga ni njegova, ampak da je tako razložil besedo Davča že l. 1913. v »Ljubljanskem Zvonu« prof. L. Pintar in da je to razlago sprejel tudi prof. Ramovš v svoji Historični gramatiki slovenskega jezika. Ogleдал sem si omenjena vira in sem res našel v »Ljubljanskem Zvonu« 1913 na

str. 200, da izhaja Davča iz nemškega izraza d(ie) Alsz. Isto najdete v Ramovševi Historični gramatiki (II, str. 38).

O izvoru in pomenu besede Tavčar bi pa bila midva z dr. Blaznikom otvorila v Mentorju majhno diskusijo, a je naju urednik odklonil, češ, da bi to ne zanimalo dijakov in da mu tudi manjka prostora. Zato se bom povrnil k tej stvari morebiti v kakem drugem listu.

I. D.

Iz zgodovinskih virov o pokristjanjenju Slovencev.

Pomen, ki ga imajo otoki Chiemskega jezera za našo zgodovino, je bil povod, da sem prebiral v Kosovem Gradivu latinske viře, ki se nanašajo na prve nam znane karantanske vojvode in na pokristjanjenje Slovencev. Kako so pisali latinski viri naša slovenska imena? Vzemimo n. pr. zgodovinsko zelo važno mesto, kjer se poroča, da je Borut moral poslati na Bavarsko sina Gorazda in nečaka Hotimira za talca. Tam beremo (Kos, št. 220): »Duxeruntque (namreč: Bavarci) inde secum obsides in Bagoariam. Inter quos erat filius Boruth nomine Cacatius, quem pater eius more christiano nutrire rogavit et christianum facere; sicut et factum est. Et de Cheitmaro filio fratris sui similiter postulavit.« (»In odvedli so nato s seboj talce na Bavarsko. Med njimi je bil Borutov sin Cacatius, glede katerega je oče želel, da ga vzgoje po krščanski šegi in pokristjanijo; tako se je tudi zgodilo. Slično je zahteval tudi glede Cheitmara, sina svojega brata.«)

Ime Borut imamo torej v isti obliki, kot sedaj vedno imenujemo koroškega vojvodo, ki je poklical Bavarce na pomoč proti Obrom. Njegovega sina imenuje ta vir z imenom Caccatus. Toda na dveh drugih mestih se imenuje ta sin Karastus, kar je nekoliko pokvarjen izraz za slovansko osebno ime Gorazd. (Kos, opomba k št. 224.) Borutov nečak se imenuje Cheitmar, Cheitumarus, Chettumarus, Chetumarus, Cheumarus in Cheitamar. Prešeren je napravil iz njega Kajtimara. Že Kopitar pa je poudarjal, da je pravo ime Hotimir. Znani so nam še drugi Slovenci, ki so živeli v 9. stoletju in se zvali Hotimir. (Kos, opomba k št. 225.)

Kaj pa Valjhun? Kos pravi o tem (opomba k št. 246): »V besedah Waltunc, Waltinch in Waltunch, katere nahajamo po raznih rokopisih, tiči lahko nemško ali pa slovensko ime. Nekateri mislijo, da je bil Hotimirov naslednik v Karantaniji tujec, katerega je vojvoda Tassilo privedel z Bavarskega, ... drugi pa, da je bil domačin, morebiti še celo Hotimirov sin.« Kos je mnenja, da je bil ta vojvoda vsekako Slovenec in da tiči v označbah za njegovo ime slovensko ime Volkun. Ni nam pa znano, ali je bil ta vojvoda Hotimirov sin (»Valjhun, sin Kajtimara«) ali ne, kajti o tem nam noben zanesljiv vir ničesar ne poroča.

Tega ali onega bo presenetilo, da je Borut, ki je bil pogan, želel, da postane njegov sin kristjan. Borut je pač videl, kako prekašajo krščanske države druge narode po kulturi in radi tega tudi po vojaški in politični moči, kako vlada n. pr. med Nemci mir, kako rastejo mesta in se razvija obrt in umetnost. Gruđen primerja privlačno silo, ki jo je imelo krščanstvo do poganskih narodov, s stremljenjem Japoncev, da se hitro nauče evropske kulture. Japonci vidijo, kako presega Evropa ves ostali svet s svojo kulturo ob času miru in s svojim orožjem v vojski. »Danes svet govori o evropski kulturi, v stari dobi pa se je govorilo o krščanskem omiki. Še je evropska kultura krščanska v vsem svojem bistvu, in naj se ljudje še tako branijo krščanskega imena.« (Str. 66.)

Ali je krščanstvo škodovalo Slovencem v narodnem oziru? Kos pravi takole: »Z

narodnega stališča je bilo za Slovence dobro, da so primeroma zgodaj sprejeli sveto vero. Njim se ni godilo tako kakor nekaterim polabskim Slovanom, ki se nikakor niso hoteli odpovedati veri svojih očetov. Pod pretvezo, da jih hočejo pokatoličniti, so se Nemci z njimi tako dolgo vojskovali, da so jih po nekaterih krajih pač iztrebili, ne pa pridobili krščanstvu.« (Str. XLVI.)

I. D.

Problem štev. 2.

Sestavil P. Morphy.

Beli	Črni
Kf8	Kh8
Th1	Lg8
kmet g6	kmata g 7, h7.

Beli je na potezi in da v drugi potezi mat.

Ta problem je nekoliko lažji kot je bil prvi ter upam, da bo prišlo več rešitev.

Rešitev problema štev. 1.

1. Tg6—f6	Tf8×Tf6
2. Ta6—d6	c7×Td6
3. La5 mat.	

Pravilno je rešil Jožef Varga, Maribor.

Listnica uredništva.

L. B. iz Črn.: Vaše želje bom upošteval, problema pa še nisem pregledal.

A. Z.: Dr. Vidmar se ne more udeleževati vseh turnirjev, ker je zelo zaposlen kot vseučiliški profesor in rektor ljubljanske univerze.

Številnica.

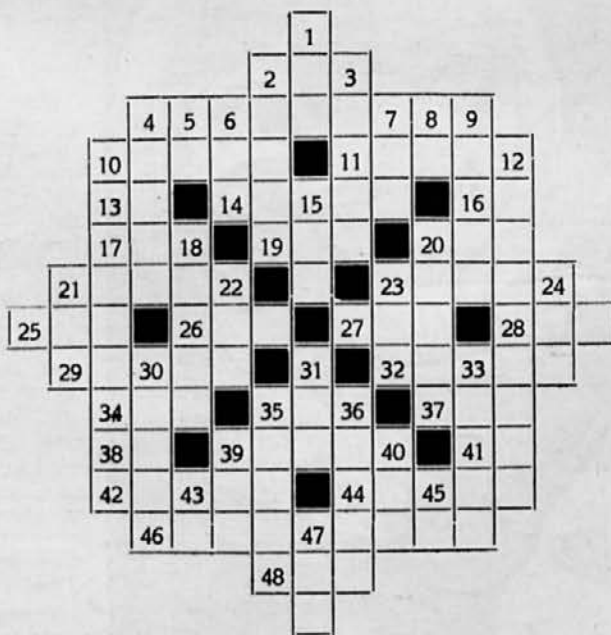
(Avgust Lowe.)

3	3	3	3	3
3	3	4	4	4
4	4	5	5	5
5	5	6	6	7
7	8	8	8	9

Razstavi gornje številke tako, da dobiš v vseh vodoravnih in navpičnih vrstah ter v obeh prekotnicah vsoto 25.

Križaljka.

(A. Kralj.)

Vodoravno: 2) del obleke, 4) del živalskega telesa, 10) plačilno sredstvo, 11) eksotična rastlina, 13) vzklík, 14) mejaš, 16) prislov, 17) pravoslavni duhovnik, 19) tenka stvar, 20) pesnik, 23) neumen človek, 25) glas, 26) del cerkve, 27) poljska rastlina, 28) žival, 29) bitje brez telesa, 32) turistijska potrebščina, 34) ptica, 35) zračni gib, 37) obdelan kos zemlje, 38) kratica za družbo, 39) domačin tuje rase, 41) lat. kratica, 42) otročje, 44) fiasko, 46) vrsta kamenja, 48) mesto v sever. Italiji.

Navpično: 1) šahovski izraz, 2) del kolo-dvora, 3) pesem, 4) roparska žival, 5) števnik, 6) naselbina, 7) vesel dan, 8) nada, 9) kovina, 10) poštna listina, 12) računski izraz, 15) hrana, 18) igra, 20) drevo, 21) mesto v Nižji Avstriji, 22) kos lesa, 23) davščina, 24) azijski vladar, 30) velik strah, 31) cesta (franc.), 33) redovni predstojnik, 35) ptica, 36) vzklík, 39) živalski glas, 40) svetopisemska oseba, 43) vrsta masti, 45) enklitika, 47) vodna ptica.

Rešitev ugank in imena rešilcev v prihodnji številki. Tekmovati smejo samo naročniki(-ce), ki naj pošljejo svoje rešitve do 31. decembra 1928 na uredništvo. Izžrebani rešilec dobi za nagrado vezan izvod Dijaškega koledarja za šol. l. 1928/29.

Rešitev ugank v šte. 3.

Zlogovnica. Žužemberk, Indijanci, Valentin, lesorez, Jamajka, Eleazar, nastop, janičarji, Elbasan, Življenje ni praznik.

»Papeži«. Rešitev dobimo, če uredimo papeže po vrstnem redu vladanja in vzame-

mo nato iz vsakega imena po eno črko, katero, pove rimska številka. Rešitev: Vae victis!

Prav so rešili. V Kočevju: Ant. Repše; v Ljubljani: Jul. Gabrovšek, Slava Lipoglavšek, Fran Terseglav, Drago Rehberger in Jos. Meršnik (zadnja dva samo zlogovnico); v Mariboru: Ant. Lobnik, Ed. Mom in Fr. Modrinjak; v Studencih pri Mariboru: Fr. Jug; v Št. Vidu nad Lj.: Vikt. Smolej.

Nagrado je dobila Lipoglavšek Slava v Ljubljani.

»Sumus Troes!«

Prof. dr. M. — Narisal Fr. Uršič, l. 1927. kot šestošolec.

Profesorska. Profesor priteče na peron v zadnjem hipu pred odhodom vlaka. — »Sprevodnik,« zasope, »še zame prostor!« — Sprevodnik (histro): »Kateri razred, prosim?« — Profesor: »Sedmi b, realni oddelek.«

Saj res, zakaj? Mati je peljala Tomažka v zoološki vrt. Pred kletko z divjo svinjo, mu je rekla: »Poglej, to je svinja!« — »Zakaj,« pravi Tomažek, »kaj je pa naredila?«

Da dedek ne bo pozabil. Francek: »Dedek, novi koledar sem Vam prinesel in sem v njem svoj rojstni dan že podčrtal.«

V dobi stanovanjske krize. Najemnik (jezno): »Streha nad mojo sobo tako pušča, da mi teče na glavo. Kako dolgo bo to še trajalo?« — Hišni gospodar (ravnodušno): »Dokler bo deževalo.«

V gostilni. »Natakar, v moji juhi plava mrtva muha!« — »Nemogoče, gospod, ako je mrtva, vendar ne more plavati!«

Na ulici. Stražnik: »Ali ste zvonili?«

Kolesar: »Sem, gospod stražnik.«

(Mož, ob katerega se je bil kolesar zadel s kolesom): »Ni res, gospod stražnik, razločno sem slišal, da ni zvonil.«

Knjigarna Nova Založba

**Trgovina s pisarniškimi
potrebščinami**

R. Z. Z. O. Z.

v Ljubljani, na Kongresnem trgu

priporoča dijakom in njih staršem bogato izbiro vsakršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, zvezke, pisalno in risalno orodje, barve, papir za risanje in za načrte itd.

Kdor kupi za 100 Din, dobi na izbiro: *Podobe iz sanj* (Cankar), ali dramo *Kasijo* (Majcen), ali pesmi *Tristia ex Siberia* (Mole) kot dar. — Pri Novi Založbi je izšla *Literarna veda* (dr. Kelemenova).

Ljudska posojilnica

reg. zadruga z neomej. zavezo

v LJUBLJANI

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri, vezane vloge po dogovoru ter brez vsakega odbitka.

Svoje prostore ima tik za frančiškansko cerkvijo, v lastni palači, zidani še pred vojno iz lastnih sredstev. Poleg jamstva, ki ga nudi lastna palača, veleposestvo in drugo lastno premoženje, jamčijo pri Ljudski posojilnici kot zadrugi z neomejenim jamstvom, za vloge vsi člani s svojim premoženjem, ki presega večkratno vrednost vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad 140 milijonov Din.

**Trgovske knjige in
šolski zvezki.**

Vedno v zalogi: glavne knjige, ameriški journali, štruce, spominske knjige, bloki, mape i. t. d.

Na debelo! Na drobno!

ANT. JANEŽIČ

LJUBLJANA

Florijanska ulica št. 14

Knjigoveznica,
industrija šolskih zvezkov
in trgovskih knjig.

TISKARNA SLOVENIJA

DRUŽBA Z OMEJ. ZAVEZO

V LJUBLJANI

WOLFOVA ULICA ŠT. 1

IZVRŠUJE VSA V
TISKAR. STROKO
SPADAJOČA DELA
PO ZMERNIH CENAH

ČASOPISI, KNJIGE,
BROŠURE, VABILA,
PLAKATE ITD. ITD.

:: USTANOVLJENA LETA 1889. ::

Telefon šte. 16.

Poštni ček. 10.533.

**Stanje vloženega denarja nad 300 milij. dinarjev
(1 milijarda in 200 milijonov kron.)**

Mestna hranilnica ljubljanska

(Gradska štedionica)

LJUBLJANA, Prešernova ulica

sprejema vloge na hranilne knjižice kakor tudi na tekoči račun, in sicer proti najugodnejšemu obrestovanju. Hranilnica plačuje zlasti za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem računu najvišje mogoče obresti.

Jamstvo za vse vloge in obresti,

tudi tekočega računa, je večje kot kjerkoli drugod, ker jamči zanje poleg lastnega hranilničnega premoženja še mesto Ljubljana z vsem premoženjem ter davčno močjo. Vprav radi tega nalagajo pri njej sodišča denar nedoletnih, župnijski uradi cerkveni in občine občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki

nalagajo svoje prihranke največ v naši hranilnici, ker je denar tu popolnoma varen.